

sze a sokszor rendkívül ügyesen, rafináltan felépített képzettársításoknak köszönhető, hogy a kötet befejező írása, *Az Angyalvár kulcsai* a Sütő könyvében egybegyűjtött »tündéseinek« csúcását, zenitjét is je-

lenti egyben. Termékenyítő, gondolatgazdag könyv tehát Sütő András kis kötete — tartalmán túl, úgy némlik, mindenekelőtt azt jelzi, hogy a szerző további munkásságára is figyelni kell.

VARGA ZOLTÁN

MAGÁNYOSAN — MINDNYÁJUNKÉRT

LÁNYI SAROLTA: *Téli hajnal*.

Magvető, Budapest, 1971.

Idestova 65 éve, hogy Lányi Sarolta első költeményei megjelentek. A századfordulót követő első évtizedben lírája új színt, hangot hozott a forrongva alakuló új magyar irodalomba. Új és modern volt az, amivel Lányi — aki a tízes évek körül Szabadkán élt — 1912-ben az *Aján-dék* című verskötetében az olvasóközönség elé lépett. Szecessziós cizelláltsággal és helyenként ellágyuló szentimentalizmussal szólt érzéseiről, szerelméről és vívódásairól; de mindenkor nyíltan és őszintén, ami már önmagában is bátor tett volt a prudériával átitatott korban.

Ez a költészet a világháború éveiben fokozatosan elmélyül, új témákkal gazdagszik: egyéni világa társadalmi tartalmakkal telítődik. Férje, Czöbel Ernő révén, Lányi bekapcsolódik a szocialista mozgalomba, s ez a kapcsolat mély, érzelmeikkel átitatott ösztönzéseket ad lírai énjének további kibontakozásához. Költészete ezekben az években a magyar irodalom fővonalában foglal helyet, nemcsak tematikája, hanem gondosan kimunkált — a sajátos magyar szimbolizmus közegében kiteljesedett — formaművészete révén is. Füst Milán, Tóth Árpád írnak versköteteiről (*A távozó*, 1914 — *Napjaim*, 1922) meleg, elismerő sorokat.

Az 1922 és 1945 közötti évek (férjét követve a költőnő a Szovjet-

unióba emigrált) bizonyos törést, elbizonytalanodást hoztak Lányi lírájába. Az idegen nyelvű szellemi közegekben nehezen talál magára, s a szocialista irodalomban is olyan formái és politikai követelmények válnak uralkodóvá, amelyek nem kedveztek az általa képviselt lírai alkat tágabb kibontakozásának. E negyed század költői termésének java része csak a szülőfölddel való új találkozás után, 1947-ben jelenített meg önálló verskötetben. (*Számlálatlan évek*.)

Az anyanyelv éltető közegében újra felpeszűdül Lányi alkotókedve. Lírája termékenyen reagál az új társadalom építésének örömeire, gondjaira; a költészet ad vigaszt élete legnagyobb fájdalmára, férje korai elvesztésére. — S rövidesen elérkezik az összegezés ideje is: 1956-ban megjelenik *Őszi kert* című gyűjteményes kötete, amely a maga teljességében vonultatja fel az életmű valamennyi állomását. Az önmagában reprezentatív jellegű összeállítás azonban e költészet hátáira is felhívja a figyelmet; arra, hogy annak legjelentősebb értékei a *Nyugat* vonzókörében születtek; a későbbi, illetve a felszabadulást követő évek termése már bizonyos mértékig elmarad költészetünk új fejlődésének tempójától.

A magára maradás s bizonyos mértékig az öregedés jegyében szü-

lettek Lányi későbbi kötetei: az *Énekszó* (1963), a *Múlt és jelenidő* (1966), s az előttünk fekvő legújabb, a *Téli hajnal* is.

Korunk irodalmában már nem mennek ritkaságszámba az »őszikék«. A legutóbbi évtizedben Füst Milán, Illyés Gyula, Kassák Lajos költészete örökölte meg maradó értékekben az öregedés időszakának bonyolult, nem egyszer kesernyész érzésvilágát. Lányi Sarolta kötete ezekkel az életművekkel összehasonlítva is újat mond, figyelmet érdemel. Az 1922-ben tartott Lányi-esten Tóth Árpád az őszinteségben és természetességben jelölte meg a költőnő legfőbb értékeit. Lányi Saroltának mindvégig sikerült ezeket az értékeit megőriznie, s azok teszik legutóbbi kötetét is vonzó elménnyé, emlékezetes olvasmánnyá.

A *Téli hajnal* versei ugyanis nem általában az öregedés, az öregkor dokumentumai; elszakíthatatlanul korunkhoz, a technikai és társadalmi forradalmak korához, történelmi korszakváltásunkhoz kötődnek. S itt nem pusztán arra gondolunk, hogy a költőnő, aki még a századforduló előtt született, most, nyolcvanévesen is frissen, bár kissé bizonytalan mozdulatokkal igyekszik tájékozódni rohanó időnk külső változásaiban (*Különös ének*, *Gyilkosok* stb.); hanem elsősorban arra, hogy érző szívvel, tiszta értelemmel, s tegyük hozzá: kellő öniróniával is, képes felmérni saját helyzetét, egyéni létét az előrerohant időben.

Ez a józan, helyenként szinte hideg önszemlélet alkotja a kötet lírai élményének legmélyebb rétegeit. Egyrészt: őszinte vágy aziránt, hogy benne éljen, hasson a kor szellemi-irodalmi légkörében (*Ajánlás fiataloknak*, *A mindenség láza*), másrészt keserű megállapítása annak, hogy végső soron már lemaradt, csak szemlélője és nem aktív részvevője gyorsuló időnk, gyorsuló korunk nagy változásainak (*Dac*, *Téli hajnal*, *Költőnő*). Vagy más vonatkozásban: élénk, együttérző reagálás a technika új és új vívmányaira (*Mindennapos csoda*, *Holdidéző*), mi több: kíváncsi, izgatott vágya annak, hogy még a távolabbi jövőbe is bepillantasson (*Kíváncsiság*, *Az öregember visszatekint*), s ugyanakkor kesernyész, csalódott viselkedésének a visszahozhatatlannak,

a múltnak, a régieknek (*Sírató*, *Komor egék alatt*).

S ha mindehhez hozzávesszük még az életkor, az öregség adta természetes fáradtságokat, bajokat is (*Borongó harang*, *Életkor*), nem lepődhetünk meg az elkeseredés, a magára maradás időnként törvényszerűen feltoluló szorongásain (*Időzavar*, *Végállomás*). Ezekben a pillanatokban a költőnő gyakran fordul a múlt felé, keresi a régi eszmények, harcok emlékeit; de ezek sem hozzák meg a megnyugvást, — nyugtalanítanak, vádolnak.

Nem egyszer kénytelen konstatálni: a múlt, a hajdani élő-eleven élet — holt történelemmé jegecesült, a jelen már túllépett rajta (*Nem kell már visszanézni*), mi több, helyenként fényesre lakkozza, csak azt látja, láttatja belőle, ami nem zavaró, ami problémamentes (*Történelem*). Csoda-e hát, ha az írónő hangja időnként megbicsaklik, s talajtalannak, céltalannak érzi létét? Nemcsak mint ember, hanem mint költő is.

Lehet, hogy a magyarországi kritika az utóbbi években nem méltatta a maga valódi jelentőségében Lányi költészetét, s az is lehetséges, hogy az új nemzedékek munkássága talán elfedte azt időlegesen a szélesebb olvasóközönség elől; azonban éppen ez a kötet a bizonyágára: Lányi frissen, reagálóképesen benne él korában, s idősen is újat és igazat tud mondani.

Akármilyen sebesre is váltott időnk tempója, a költőnő eszményei: a feltétlen igazságszeretet (*Fogadalom*), »az emberséget égő érzelem« (*Tél végén*), a mindnyájunk jövőjéért aggódó felelősségérzet (*Kérdés-felelet*), az élet szerete (*Azért is idill*), a jobbjért, a haladásért való harc feltétel nélküli vállalása (*Tanulságos álom*) és az igazságosabb jövő reménye (*Holdidéző*) — olyan eszmények, amelyek sohasem fognak elavulni.

Lányi költészetének éppen az adja meg vonzó frissességét, hogy — a komor színek mellett — ezeket az érzéseket is meg tudja szóbaltatni, mi több: természetes derűvel és harmóniával. A maga egyéni és költői világát tehát annak ellentmondásosságában, azaz teljességében képes még ma is megformálni, kiteljesíteni.

S nemcsak szelleme friss még, hajlékony formakezelése is. A kötet java része sajátos szabadvers, amelybe helyenként rimes sorok is vegyülnek. Nem egyszer azonban visszakanyarodik a hangsúlyos verseléshez (*Költőnő, Dőre kérdés*), sőt egy kedves, derűs hangú költe-

ményben (*Vásár*) még a népdalok hagyományát is feleleveníti.

Kívánjuk a nyolcvanéves költőnőnek: őrizze továbbra is hangja tisztaságát, függetlenségét, s azt a ritka alkotókedvet, amely e kötetnek is sajátja.

BOTKA FERENC

SZERTEFOSZLOTT LEGENDA

KOPECZKY LÁSZLÓ: *Don Juan utolsó kalandja*.

Üzenet, 1971. XI—XII.

Don Juan mint klasszikus hőssze-
relmes, tiszteletet parancsoló szex-
apostol lekerült, végérvényesen le-
bukott a kiváltságos, hozsannákkal
fürdetett nyoszolyaeszmények im-
már porlandó talapzatáról. Bukásá-
val szertefoszlott a Don Juan-i le-
genda pókhálós romantikája is.

Ezt a legendát, ezt a romantikát
különbön is túlélte, túllépte már az
élet, lehetőségeiben, »pazarságában«,
pajzanságában egyaránt, éppen ma,
a szexforradalom idején, sőt, a lehe-
tő legnagyobb mértékben bagatelli-
zálta, profanizálta is.

Don Juan meghalt Kopeczky aka-
ratából. Volt olyan érzésem, hogy
azt kérdezzem: miért kellett a jó
öng kujjonnak ilyen csúfosan ki-
múlnia? Ahogyan a Kopeczky-da-
rab írói parancsa azt elvégezte...

A válasz szinte magától adódik:
ismerve a kopeczkyi szellem morá-
lis-filozófiai normáinak, törvényei-
nek kritériumait, egyszóval a kopecz-
kyi etika szigorúságát, puritanizmu-
sát, meglehet, hogy tudat alatt, a
kopeczkyi intellektus, a kopeczkyi
tisza életbölcesség, létszemlélet,
magasságainál s maradóktalan jó-
zanságánál fogva (is) nem hagyhatta
bíntelenül a Don Juan-i, pusztán
és kizárólag a biológia banális »ér-

tékköveire« emelt nimbusz ostoba,
pimaszul henecegő sok évszázados
uralmát.

Ezek után bátran merem állíta-
ni, hogy Kopeczky nem merő játé-
kosságból, fonákyszerető pajkossá-
gból, az »ugratás« látványos attrak-
ciójának »mulandó« kedvéért állí-
totta »tiszteletre méltó« hőst szé-
gyenoszlop elé, éppen azoknak szem-
e láttára, akik a Don Juan-i
(sex!) misztikum rajongó hódolói,
kértészei voltak.

Állítom, hogy Kopeczky nem a
komédia kedvéért új komédiát a ne-
mes lovaggal, mert Kopeczky min-
den, sokaknak »talmínak« tetsző
(vonatkozik ez irodalmi tetteire) ko-
médiázása (én játékosságnak neve-
zem!) mögött ott van, és nem is
rejtve, az emberszeretet, a lélek
tiszteletének bizonyossága s az em-
beri lét megindító tragikumának
mélységes átérzése, átélése, amit —
sajnos — a legjobb indulatú Ko-
peczky-magyarázók, Kopeczky-játók
se voltak képesek meglátni.

Kopeczky (szó szerint!) sírva ne-
vető alkotó.

Az irodalomtörténet eddig nem
ismer még egy ilyen őszintén sírni és
nevetni tudó alkotó szellemet, mint
amilyen Kopeczkyé.